

chovných přednášek, po přechodu do Brna pak v období 1921-1950 přes 500 přednášek, i v rozhlase.

Může být označen rovněž i za pedagoga-teoretika a kulturologa: *Kázeň na středních, zvláště na školách dívčích* (Věstník českých profesorů, 19, 1912, část pedagogická, s. 69-75), *Program vyšší lidové školy* (Osvětový sborník Brněnska, Jihlavska a Uhersko-Hradištska, 3, 1925/6, č. 6, s. 65-69), *O české národní povaze* (1926), *O Masarykovy univerzitu* (Pokrokový obzor, 14, 1933, č. 36, s. 1), *Univerzita a Brno* (Index, 10, 1938, s. 6), *Smysl a cíl národní výchovy* (Komenský, 67, 1939/40, s. 1-5), *Úkol vědy a umění v životě* (1946), *Kultura a politika* (1947), *Výchova k rodičovství* (1947). aj.

Zabrousil také do religionistiky: *Poměr sokolství ke klerikalismu, církvi a náboženství* (Nový lid, 19, 1922, s. 249-252), *O laický základ mravní výchovy. Kritické poznámky k Rádlově brožuře Revize pokrokových ideálů v národní škole* (1929), *Socialismus a politický katolicismus* (Pokrokový obzor, 10, 1929, č. 29, s. 1-2), *Křesťanský duch do škol?* (Moravskoslezský učitel, 36, 1939, s. 91-95), *Sociologie náboženství* (Sociologický sborník, 1, 1946, č. 3, s. 153-163).

Lze říci, že Bláha byl vícerozměrnou, vpravdě renesanční osobností, v níž dominoval sociolog a etik. Jeho funkcionálně strukturalistická sociologie mohla a měla sloužit sociální diagnóze (od rodiny až po vrcholné politické orgány) k správnému a spravedlivému spravování společnosti, včetně terapie sociální patologie. Jako „etik v praxi“ nikdy neustoupil v mravních konfliktech s moci klerikální, inspektorskou, editorskou, hitlerovskou a stalinistickou; zde v obhajobě existence sociologie mezi vysokoškolskými disciplinami – na rozdíl od kolegů pražských, kteří si dali nahradit sociologii historickým materialismem bez boje. (J. Sedlák: *Mravní konflikty In. A. Bláhy*. Universitas, 1994, č. 2, s. 37-39.) Co mluvil a psal – to i žil, humanista typu Masarykova a jeho nejpřednější žák.

J. SEDLÁK

MUDr. Jan Kabelík, první český profesor lékařské mikrobiologie

Před 30 lety, 14. 7. 1979, zemřel v Olomouci profesor MUDr. Jan Kabelík, DrSc., první profesor lékařské mikrobiologie v českých zemích a první přednosta Mikrobiologického ústavu Lékařské fakulty Masarykovy univerzity, osobnost širokého rozhledu, zasluženě označovaná za jednoho z našich posledních polyhistorů.

Jan Kabelík se narodil 29. 10. 1891 v Přerově. Střední školu navštěvoval v Plzni a v Praze na Smíchově. Ještě jako student na české Lékařské fakultě Karlovy univerzity působil v laboratoři profesora Babáka. Zkoušky absolvoval s výtečným prospěchem, pouze z porodnictví obdržel dostatečnou. Po vypuknutí první světové války byl povolán na frontu, ale záhy tam onemocněl. Po návratu do Prahy rychle dokončil studia a v září 1914 jako voják odpromoval a byl přidělen k profesoru Ivanu Honlovi, přednostovi Bakteriologického ústavu a prosektorovi epidemické vojenské nemocnice na Vinohradech. V letech 1915-1918 byl prosektorem a velitelem polní bakteriologické a Wassermannovy stanice v nemocnici rakouského Červeného kříže v albánském Skadaru, kde mj. v srpnu 1918 vyšetřoval případy španělské chřipky. Po převratu krátce působil ve službách jugoslávského námořnictva jako bakteriolog a epidemiolog. Od 1. 2. 1919 byl velitelem bakteriologické laboratoře posádkové nemocnice v Bratislavě a jako prosektor pitval tělo generála Štefánika, který zahynul v havarovaném letounu při návratu z Itálie.

Dnem 1. 11. 1919 Kabelík přešel na Lékařskou fakultu Masarykovy univerzity, kde se stal asistentem přednosty Patologicko-anatomického ústavu prof. MUDr. Pavla Ludvíka Kučery (budoucího ředitele Státního zdravotního ústavu v Praze). Ten ho v r. 1921 habilitoval. Kabelík ale odmítl stát se docentem patologické anatomie a byl tedy habilitován pro všeobecnou a speciální bakteriologii a sérologii. Jeho habilitační spis nese název „*Chemické a fyzikálně-chemické hledisko u imunitních zjevů serologických*“.

Dne 29. 12. 1922 byl docent Kabelík jmenován jako první u nás mimořádným profesorem mikrobiologie. V Brně se tak poprvé v českých zemích podařilo prosadit nyní běžnou samostatnost mikrobiologie, jež do té doby byla součástí patologické anatomie.

Již tehdy bylo zřejmé, že samostatný Mikrobiologický ústav v Brně ještě dlouho stát nebude. Pravděpodobně proto se Kabelík rozhodl Brno opustit a na podzim r. 1922 se odstěhoval do Olomouce. Tam byl 9. 6. 1923 jmenován prosektorem a přednostou diagnostické stanice v Moravské zemské nemocnici. Nicméně v Brně zůstával jako mimořádný profesor LF MU, byl „*bez řádných požitků služebních, spojených s akademickým úřadem, jakož i nároků zaopatřovacích z něho plynoucích*“. Dne 14. 7. 1923 byl pověřen vedením a zařizováním Mikrobiologického ústavu. Toto datum lze považovat za počátek samostatné existence Mikrobiologického ústavu LF MU v Brně.

Ústav však po léta existoval pouze na papíře. Neměl samostatné místnosti a prof. Kabelík musel využívat pohostinství prof. Neumanna, přednosty Ústavu patologicko-anatomického, když do Brna dojížděl přednášet a zkoušet. Jak praktická cvičení, tak rutinní mikrobiologickou diagnostiku zabezpečoval Ústav patologicko-anatomický, jenž byl k tomu vybaven vhodnými pracovnicemi; obojí vedl nejprve prof. Neumann, později jeho asistent, pak docent a posléze další mimořádný profesor mikrobiologie MUDr. Václav Tomášek.

V Olomouci se prof. Kabelík postupně stal významnou osobností a podílel se na řadě veřejných, zvláště pak odborných a zdravotnických aktivit. Zde také připravil a publikoval řadu odborných statí. Přehled jeho časopiseckých prací obsahuje na 400 položek. Z knih se sluší uvést alespoň dvě: „*Bakteriologickou techniku drobnohlednou*“ z r. 1926, zachycující a kriticky posuzující do té doby popsané mikroskopické a barvicí postupy, a léta pečlivě připravované vrcholné dílo nazvané „*Nauka o sérových protilátkách (serologie)*“. Je málo českých lékařských monografií, které dosáhly její úrovně. Kniha vyšla v r. 1939, ale Kabelíkovi se dostala do rukou až po válce.

Mezitím se na situaci brněnského mikrobiologického ústavu téměř nic nezměnilo.

Prof. MUDr. Jan Kabelík

Kromě přednosty měl ústav systemizováno už jen místo pomocné vědecké síly, jež zastával obvykle medik z posledního ročníku, kupř. ve školním roce 1926-27 pozdější profesor experimentální fyziologie Vilém Uher nebo v letech 1934-1935 Josef Liškutín, budoucí generál zdravotní služby a vojenský hygienik. K 8. 9. 1936 byl na vlastní žádost profesor Kabelík zproštěn funkce přednosty a za vedení ústavu mu byl vysloven zvláštní dík.

V r. 1939 se profesoru Kabelíkovi podařilo odletět 14. 3. posledním letadlem do Paříže. Za války žil nejprve v Londýně, kde byl mj. předsedou Spolku českých lékařů a předsedou přípravného výboru, z něhož se stala v r. 1940 Společnost Čs. červeného kříže v zahraničí se sídlem v Londýně. Později odcestoval do Jižní Ameriky, kde se věnoval mimo jiné zkoumání jedovatých živočichů a antisér proti jejich jedům, dále výzkumu léčivých rostlin a problematice fungicidů v koželužství. Z exilu se s velkou zásilkou léků, potravin a šatstva vrátil až v r. 1946.

Po válce je profesor Kabelík činný především v Olomouci, kde v letech 1946-1962 učí především hygienu a vede Ústav hygieny a epidemiologie LF Univerzity Palackého. Jako učitel vyžaduje po studentech vědomosti

nikoli příliš rozsáhlé, ale zato spolehlivě zažité. Po odchodu do penze působí jako poradce OHES v Olomouci. Dostalo se mu řady ocenění, byl nositelem např. zlaté medaile olomoucké univerzity a čestným členem mnoha odborných společností. Jeho bohatou poválečnou činnost by však lépe a podrobněji popsali kolegové z Olomouce, kde byl nepochybně spokojenější než v propůjčené pracovně na patologii u Svaté Anny v Brně.

M. VOTAVA

Za PhDr. Marií Koutnou (16. 7. 1902 – 5. 9. 1979)

Říkali jsme jí paní profesorko, i když podle oficiální nomenklatury byla odbornou asistentkou. Požadované oslovení „soudružko“ se k ní vůbec nehodilo. Zůstalo v ní to, co jsme spojovali s první republikou: široký kulturní rozhled a výborná znalost několika jazyků. Byla absolventkou Karlovy univerzity, kde při studiu slavistiky a germanistiky ještě zastihla slavnou plejádu čelných bohemistů a slavistů: F. Pastrnka, V. Franceva, J. Jakubce, J. Máchala, J. Polívku aj. Studia dokončila v Bratislavě, kde r. 1927 získala doktorát disertací Tišivská Alexandreis, hláskoslovný a tvaroslovný rozbor. Kromě samozřejmě ruštiny a němčiny ovládala dobře francouzštinu a srbochvarvátštinu, kterou studovala v roce 1927–28 v Bělehradě u prof. A. Belice a P. Popoviće. Znalost ruštiny si doplňovala u prof. S. M. Kulbakinu a R. Košutiće.

Jako mladá neprovdaná ruštinářka začínala svoji pedagogickou dráhu podle obvyklého scénáře na Podkarpatské Rusi. Dva roky (1928–1930) učila na mukačevském gymnáziu. S trochou nostalgie mně v těch nevlídných padesátých letech říkala: „Měla jsem tehdy nominálně stejný plat jako dnes. Ale za ty dva tisíce jsem mohla v předválečné době strávit dva měsíce ve Splitu nebo v Bukurešti, která tehdy soupeřila s Paříží.“ Jako gymnaziální profesorka pak působila až do konce války (v letech 1930–35) v Břeclavi, a v letech 1935–45 v Tišnově, kousek od Brna, kde měla maminku. Provdlala se až ve zralém věku za penzionovaného bankovního úředníka. Moji jen

PhDr. Marie Koutná

o něco starší kolegové ji ještě znali pod jejím divčím jménem Ondroušková.

Svoji vysokoškolskou dráhu nastoupila až po válce, kdy byl velký nedostatek kvalifikovaných ruštinářů. Začínala v Brně jako lektorka ruštiny na Filozofické fakultě, na Vysoké škole sociální a na Janáčkově akademii múzických umění. Jistě tu sehrál roli i osobní kontakt ještě z jejího bratislavského bytu, kde v meziválečné době přednášel profesor Frank Wollman, který po válce působil rovněž na JAMU a posléze r. 1951 stanul na Filozofické fakultě v čele nově vzniklé katedry rusistiky.

Ve druhém roce svého studia jsem na podzim r. 1952 ještě zastihla profesora Antonína Grunda. Po několika úvodních přednáškách o Erbenovi však pro nás zmizel beze stopy. Teprve dodatečně jsme se dozvídali o tragických okolnostech jeho náhlé smrti 14. listopadu 1952. Klasicou ruskou literaturu nám tehdy začal přednášet profesor Frank Wollman. Milostný konflikt Evžena Oněgina nám přiblížil varováním před přílišnou otevřeností, ne dbající taktiky erotické hry. Po tomto efektivním entrée profesor Wollman pověřil přednáškami dr. Koutnou. Neměla to právě lehké v dobách, kdy kraloval omezený Ždanov, jehož výpady proti moderní ruské literatuře a kultuře jsme se r. 1951 povinně učili v úvodu do studia literatury. Budiž přičteno k profesionální cti Marie